

az egyik legfájdalmasabb. Arra gondolhatunk, mi lett ezzel az úttal. Milyen sors várt az áldozatos úttörőkre: az önfeláldozó Bánffy Miklósról (róla egy hazai irodalomtörténész-író is csúful nyilatkozott)? Márton Áronra? Kik töltötték meg a román diktátor börtöneit? Szomorú névsor, a történelem kiszámíthatatlan változásainak dokumentuma. Mi lett azzal a magas erkölcsi követelménnyel, amelyről Szabédi László írta versét?

*Üdvözlégy magyar szabadság! Én, élő
temetőkertből jövök ím eléd,
onnan hozom a hiába remélő
holtak szentségtörő üdvözlését;
felővezvén magam fekete gyásszal,
s így állok a diaátló elé,
és komor, rettenetes zokogással
ujjongok a szabadtó felé.*

*Azért, szabadság, üdvözlégy! Jövendő
magyarokat tápláló szent gyümölcs!
Kíméld éltető nedved, a veszendő
poharában pazarolva ne töltsd,
nehogy, kin a keserű rabkenyéren
kiütött az utálatos csömör
válják rabból, feledve a szemérem
parancsát, bosszúálló börtönőr.*

Nem a rabból vált börtönőr. De néhány évvel a vers keletkezése után ismét megnyíltak a börtönök kapui, hogy nagy csattanással zárják el az erdélyi gondolat zászlóvivőit és követőiket.

Miközben a „második erdélyi nemzedék” íróival ismertet meg a szerző, szégyenkezve gondolhatunk arra, mennyi ismerethiánnyal küzdünk, milyen hatalmas az adósságunk. 1942 és 1944 között működött önálló folyóiratuk, a *Termés*, amely egyszerre követte az erdélyi hagyományokat és a népi mozgalom céljait. Szerkesztői: Asztalos István, Bözödi György, Kiss Jenő, Szabédi László és az ideiglenesen Erdélybe visszatérő Jékely Zoltán voltak. 1943-ban körkérdést intéztek a szellemi élet kiválóságaihoz, mi szerintük a legszükségesebb tenivaló a háború idején, amelynek végkifejlete és a magyarság szempontjából újabb tragikus következményei akkor már sejthetőek lettek. A többi között hozzászólt a kérdéshez Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Kós Károly, Kodolányi János, Kovács Imre, Nagy István, Németh László és Veres Péter. Jóllehet számos értékes javaslat hangzott el, s az erdélyi, valamint a román értelmiség háborúellenes képviselői mindent megtettek, nehogy bekövetkezzék a vég, a „magyar Erdély” mégis megbukott. 1944 őszén megszűnt az *Erdélyi Helikon*, a *Pásztortűz* és az *Erdélyi Szépművéses Céh*, megszűntek a marosvécsi találkozóik, és sok kiváló író, művész a fasiszta erőszak áldozata lett. Volt, aki szovjet hadifogságot

szennvedett, mások elmenekültek és a tengerentúli magyar irodalomban folytatták munkásságukat (Nyíró József, Wass Albert), mások Magyarországon telepedtek le. Az erdélyi magyarság súlyos bántalmazások érték: román terroristák néhol megtizedelték a lakosságot, melynek férfitagjait a megszálló orosz csapatok vitték „kicsi robotra”.

Újrakezdődött a passió, mely a diktatúra éveiben végérvényes kipusztítással fenyegetett. Ma-napság jobb a helyzet, de a kilátások nem biztatóak. A reménységet és a perspektívát egyebek mellett az adja, hogy Budapesten eredményesen, távlatokat adva működik az „Erdélyi Műhely”, s hála Pomogáts Bélának, ma is követi az erdélyi gondolat értékes hagyományait, megteremtve azt az európai szemléletmódot, amely a transzylvanista írókat, művészeket hatotta át.

RÓNAY LÁSZLÓ

A BOLDOG KÖLTŐ Harsányi Lajos *Önarcképe* és válogatott versei

Ma már szinte irodalomtörténeti kuriózum a két világháború közötti katolikus triászról beszélni. Sík Sándorról még csak-csak esik szó, ha másként nem, mint Radnóti tanáráról és atyai barátjáról, abba viszont belegondolni is nehéz, hogy volt időszak, amikor többen tartották jelentős — ha nem a legjelentősebb — magyar költőnek Mécs Lászlót, mint József Attilát. De a legkevesebb figyelem a papköltők hármásából mégis Harsányi Lajosra esik, aki pedig önéletírásában — s kronológiailag biztos, hogy igaza van — a modern magyar katolikus irodalomban az első helyet vindikálta magának.

Többek között ez is kiderül a Győri Egyházmegyei Levéltár „Források, feldolgozások” sorozatában még 2015-ben kiadott, *A boldog költő* című kiadványból. A reprezentatív kötet alcíme: *Harsányi Lajos Önarcképe és válogatott versei*, az olvasó azonban többet kap a két említett szövegcsoporthoz, ugyanis az *Önarcképet* (melyből egyébként a Vigília olvasói évtizedekkel korábban már kaphattak ízelítőt) és a versválogatást a szöveg közreadójának, Bors Anikónak alapos tanulmányai vezetik be, s függelékként olyan szövegeket is olvashatunk, melyek kiegészítik az önéletrajzban olvasottakat: XIII. Leó pápa hatyúdalának fordítását, mely Harsányi költői pályakezdésének fontos dokumentuma, egy 1913-as írást a modern költészetről, s életképeket az Esterházy család mindennapjaiból, akiknél a költő mint fiatal pap házitanítóként szolgált.

Ebből a fontos munkából is mindenenekelőtt az *Önarcképet* kell kiemelni, melyet a költő valamikor az ötvenes évek elején kezdett írni, s halála

előtt bő két évvel, 1957 tavaszán fejezett be. A versek ugyanis, annak ellenére, hogy Bors Anikó igen szép és bőséges válogatását adja Harsányi lírájának, melyek közül a *Leya levelei Ivánnak* még ma is újraolvasásra érdemesek, mégis kevésbé ragadhatják meg a mai olvasók érdeklődését. Nem úgy az önéletírás, mely már műfajánál fogva is eleve kíváncsiságot ébreszt.

Harsányi Lajos önéletrajza a gyermekkor falusi világtól ível az 1956-os forradalom idejéig, amit a költő már súlyos betegen egy budapesti kórházban vészel át. Az olvasó az életúton követve a papköltőket, korszakokon és országrészekon haladhat át. Megismerkedhet a századvég és a két háború közötti dunántúli falusi és városi milióval: Bana és a lótenyésztéséről híres Bábólna, ahol Harsányi felnőtt, társadalmának hierarchiájával, Rábapatonával és a község híres és különös gyógyítójával, Tudós Nagy Ferencsel. Bepillantást kap a győri bencés gimnázium századvégi életébe, majd a magyarországi kispapképzésbe, ahonnan a fiatal pap az Esterházy család fertődi kastélyába kerül, a gyermekek nevelője lesz, s közelről szemlélheti és élvezheti a századelő magyar arisztokráciájának életét. De képet kaphat Harsányi társadalmi aktivitásáról, a Dunántúli Napló szerkesztőjeként vállalt politikai szerepéről, s a Tanácsköztársaság napjainak megpróbáltatásairól. Többször szóba kerül, esetenként egyházkritikai éllel, a költő szociális érzékenysége, mely miatt egy cikke okán a két háború közötti társadalmi izgatás vádjával el is ítélik. Mintegy szimbolikus a Corvin-koszorú története, melyet Harsányi 1943-ban költői munkásságának elismeréseként kapott, s melyet halála után vissza kellett volna adnia. A kommunista diktatúra éveinek nélkülözése azonban a győri kanonokot arra kényszerítette, hogy zálogba adja a kitüntetését. Ekkor derült ki, hogy a kitüntetés csupán aranyozott ezüst. Az önéletrajzot olvasva Harsányival együtt élhetjük át a második világháborús front átvonulását, a szovjet megszállást, s így elsők között értesülhetünk az Apor püspök elleni gyilkosságról, s tapasztalhatjuk meg a megszállást, majd a kommunista diktatúra kiépülését. Egyfajta bátorságot is kiolvashatunk a szovjet típusú rendszert nyíltan bíráló sorokból, hiszen Harsányi — bár önéletrajzát vélhetően nem a nyilvánosságnak szánta — tudhatta, ha írása egy házkutatás során a hatalom kezébe kerül, aligha úszhatja meg kevesebbel, mint papköltő-társa, Mécs László, aki '53 és '56 között ült börtönben.

A legfontosabb mégis az, amit a magyar katolikus irodalomról ír Harsányi, már csak azért is, mert — miként több helyen is kiemeli — önéletrajzával a 20. századi modern magyar katolikus költészet vázlatát kívánja adni. Az *Önarckép* két irányból is rálátást ad a századelő irodalmi mo-

dernizációs folyamataira, bemutatja azt, ahogy (a második világháború után visszatekintve) Harsányi a magyar irodalmi modernség kibontakozását — s benne saját törekvéseit — látja, de érzékelteti azt a sokszor értetlen, időnként ellenséges közeget is, amit a korabeli katolikus egyház jelentett az újításokkal szemben. Fontos, ahogy Prohászka szerepét tisztázza a modern magyar katolikus költészet kialakulásában: a fehérvári püspök nem költői motivációt jelentett számára, hanem szellemi inspirációt, úgy ahogy Széchenyi eszmeisége inspirálhatta a reformkor költészetét. Rendkívül lényeges az, ahogy a két háború közötti katolikus irodalom irányzatos megszerveződésének nehézségeivel számot vet, s közben rálátást nyújt a fiatal, zömében már nem klerikus irodalmárok aktív szerepvállalására, s — többek között — a Vigilia 1935-ös indulására is.

A kötetet a Harsányi-életmű bibliográfiája, valamint név- és címmutató zárja. A magyarázó jegyzetekkel ellátott önéletírással együtt a képekkel szépen illusztrált könyv a Harsányi-kutatásnak, de általában a 20. századi magyar katolikus irodalommal való tudományos foglalkozásnak megkerülhetetlen darabja. (Közreadja: Bors Anikó; *Győri Egyházmegyei Levéltár*, Győr, 2015)

SZÉNÁSI ZOLTÁN

MOHAI V. LAJOS: A DRÁGA VÁZA Válogatott esszék, tanulmányok

A kötet Mohai V. Lajos író, kritikus hatvanadik születésnapja alkalmából készült, a szerző azon (főként) irodalmi tárgyú szövegeiből nyújtva válogatást, melyek az 1991-től egészen 2016-ig terjedő időintervallumban jelentek meg, változó időpontokban, különböző nyomtatott és online médiumokban.

A könyv egy Mirko Kovač montenegrói szerb írótól — Mohai kedves szerzőjétől — származó idézettel indít, mely segít a cím rejtélyének feloldásában. A passzus így kezdődik: „Amikor megkapom a vágyva vágyott könyvet, mindig úgy érzem, hogy túl nagy ajándék, nem is érdemlem meg. Úgy veszem a kezembe, mint egy drága vázát, és szorongok, hogy le ne ejtsem.” Az idézetből ugyanúgy kiolvasható az intellektuális gyönyör izgalma, mint a szöveg és szerzője iránt tanúsított tisztelet. Kovač gondolata nem véletlenül került a kötet élére, hiszen Mohai alapállása is hasonló tanulmányai, esszéi, kritikái tárgyaihoz és szerzőihez, azaz tulajdonképp munkája ars poeticájaként értelmezhetjük.

Az alcím *Válogatott esszék, tanulmányok*, mégsem elhanyagolandó tény, hogy Mohai szinte minden szövegében, mely e válogatásba belekerült, alap-

